

ANDRZEJ RACZYK

Uniwersytet Wrocławski

POTENCJAŁ PRZESTRZENI AKADEMICKIEJ (PRZYKŁAD WROCŁAWIA)

Abstract: The Potential of Academic Space (the Example of Wrocław). Wrocław is an example of a city with a very high level of academic space concentration in the very city centre. Academic regions are closely integrated with the big-city structure. This leads to the creation of evident interactions between various spatial dimensions within the city. The objective of the study was to analyze the spatial diversity of all the public academic institutions and private universities as well as to identify the regions with the highest academic potential in the example of the city of Wrocław. It was assumed that the volume of this potential reflects the range and impact of higher education institutions on other dimensions of urban space, *e.g.* social, cultural, economic, *etc.* The timescale includes the state at end 2006.

The research has shown that the location of higher education institutions affects social space, the intensity and directions of intra-city migration flow, cultural space, particular forms of economic space, academic entrepreneurship and innovation in the local economy as well as public space. Some of these interactions consist in creating mutual connections. However, in terms of profitability, academic space is subject to strong pressure from commercial space. The ultimate effect of this 'battle for space' should be the result of intentional and balanced spatial policy of local authorities and those of higher education institutions.

Wstęp

Cechą charakterystyczną rozwoju przestrzennego miast we współczesnym świecie jest wzrost znaczenia przestrzeni akademickiej (por. Wolaniuk 2001). Wynika to z dwóch zasadniczych powodów: dynamicznego zwiększania się liczby studentów oraz zmiany roli (funkcji) uczelni wyższych w życiu społeczno-gospodarczym poszczególnych obszarów. Zjawiska te w Polsce po przemianach systemowych lat 90. cechowały się niespotykaną wcześniej intensywnością. Wydaje się przy tym, że dotyczyły przede wszystkim wymiaru ilościowego (wzrost liczby studentów), relatywnie w niewielkim natomiast stopniu wymiaru jakościowego, związanego z realnym oddziaływaniem uczelni wyższych na otoczenie. Można jednak przypuszczać, że kształtowanie się określonych struktur przestrzeni akademickiej w chwili obecnej będzie skutkować

w przyszłości konsekwencjami natury ekonomicznej oraz społecznej. Tym bardziej, że wiele miast stoi nadal przed wyzwaniami związanymi z koniecznością opracowania lub realizacji docelowej organizacji przestrzeni akademickiej.

Problem roli przestrzeni akademickiej w rozwoju przestrzennym miast Polski był wielokrotnie podejmowany w literaturze (por. Liszewski 1999; Wołaniuk 2001, 2006; Słodczyk 2003; Parysek 2006; Dolata, Konecka-Szydłowska 2006). Ze względu na wieloaspektowość tego zagadnienia oraz trudności w pomiarze rzeczywistego wpływu uczelni wyższych na otoczenie, opracowania te dotyczyły wybranych aspektów związanych z funkcjonowaniem przestrzeni akademickiej, np. percepcji tej przestrzeni, rozmieszczenia elit intelektualnych, zmian lokalizacji obiektów uniwersyteckich, rozwoju funkcji miastotwórczych. Obserwowany brak ujęć syntetycznych skłania do dalszych prób wyjaśniania nowych aspektów tego wpływu, zwłaszcza w odniesieniu do jednostek miejskich, charakteryzujących się specyficzną strukturą funkcjonalno-przestrzenną.

Celem pracy była analiza przestrzennego zróżnicowania rozmieszczenia placówek publicznych i niepublicznych szkół wyższych oraz identyfikacja obszarów o najwyższym potencjale akademickim na przykładzie miasta Wrocławia. Założono przy tym, że wielkość tego potencjału odzwierciedla zasięg i siłę oddziaływania szkół wyższych na inne wymiary przestrzeni miejskiej, np. przestrzeń społeczną, kulturową, ekonomiczną, itd. W tym też kontekście dokonano analizy przestrzeni akademickiej. Horyzont czasu pracy obejmował stan na koniec 2006 r.

1. Zakres analizy, źródła

Badanie przeprowadzono z uwzględnieniem lokalizacji placówek publicznych i niepublicznych szkół wyższych zajmujących się działalnością naukowo-dydaktyczną do poziomu zakładów (względnie katedr) włącznie. Oznacza to, że z niewielkimi wyjątkami (pracownie, laboratoria) uwzględniono wszystkie lokalizacje w przestrzeni miasta – łącznie ich liczba wyniosła 803. Pominięto przy tym jednostki organizacyjne nie biorące bezpośredniego udziału w procesie naukowo-dydaktycznym, np. administrację uczelni. Lokalizację określano na podstawie adresu danej placówki, przy czym w przypadku posiadania kilku adresów wszystkie dane były przypisywane do rzeczywistego miejsca (rzeczywistych miejsc) prowadzenia działalności naukowo-dydaktycznej.

Do obliczeń potencjału przyjęto zdezagregowaną liczbę studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych, bez studiów podyplomowych. W tym ostatnim przypadku wynikało to z braku możliwości pozyskania odpowiednich danych statystycznych umożliwiających przeprowadzenie szacunku. Szczegółowe lokalizacje zostały obliczone na podstawie danych GUS, sprawozdań rocznych, publikowanych zestawień statystycznych oraz informacji pozyskanych ze stron internetowych szkół

wyższych¹. W przypadku braku informacji odnośnie do liczby studentów na poziomie zakładu (katedry), była ona oszacowywana na podstawie liczby studentów poziomu instytutu lub wydziału. Dezagregacja ta miała charakter proporcjonalny.

Mając na uwadze zmiany nazwy niektórych szkół wyższych w roku akademickim 2006/2007 (np. Akademii Ekonomicznej, Akademii Rolniczej) w analizie posługiwano się nazwami obecnymi (Uniwersytet Ekonomiczny, Uniwersytet Przyrodniczy). Wynikało to z chęci lepszej percepcji treści opracowania.

2. Model potencjału

Modele potencjału należą do jednych z częściej wykorzystywanych w geograficznych badaniach przestrzennego oddziaływania (Guzik 2003). W ostatnich latach były stosowane m.in. do analiz zróżnicowania regionalnego Polski (por. Czyż 2002), symulacji rozwoju infrastruktury technologii informacyjnych (por. Werner 2003), dostępności komunikacyjnej szkół ponadpodstawowych (por. Guzik 2003) czy regionalnego rozmieszczenia nauki w Polsce (por. Chojnicki, Czyż 1997).

Zastosowany w pracy potencjał określa intensywność oddziaływania między poszczególnymi obszarami miasta nie tylko jako zmienna zależna od wielkości jednostek, ale również od ich względnej lokalizacji, tj. odległości między nimi. Jest więc miarą systemową, ponieważ w modelu potencjału każda z jednostek jest charakteryzowana przez odniesienie do pozostałych jednostek systemu i samego siebie. W konsekwencji nawet obszar o małym potencjale własnym dzięki korzystnemu usytuowaniu w przestrzennym systemie oddziaływań zwiększa swój potencjał całkowity (Czyż 2002). Potencjał posłużył przy tym do wyznaczenia teoretycznego oddziaływania przestrzeni akademickiej na przestrzeń miejską, w tym zwłaszcza jej wymiar społeczny, kulturowy oraz ekonomiczny. W badaniu wykorzystano „klasyczną” postać

$$V_i = \sum_{j=1}^n \frac{M_j}{d_{ij}}$$

modelu potencjału (Chojnicki 1999):

gdzie: V_i – potencjał w punkcie i

M_j – masa punktu j

d_{ij} – odległość między punktem i oraz j

¹ Źródła te obejmowały: *Liczba studentów...*, www.asp.wroc.pl/o_uczelni.htm, informacja według stanu z 10.03.2008; *Rocznik statystyczny Wrocławia 2006*; *Sprawozdanie GUS za 2006 rok...*; *Sprawozdanie Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego...*, 2007; *Sprawozdanie rektora z działalności uczelni w 2005 r...* 2006; *Sprawozdanie Rektora z działalności w roku 2006...*, 2007; *Sprawozdanie rektorskie z działalności Papieskiego Wydziału...* 2007; *Sprawozdanie roczne Rektora z działalności Uniwersytetu Wrocławskiego...*, 2007; *Zestawienie liczby studentów i absolwentów AWF...* 2007.

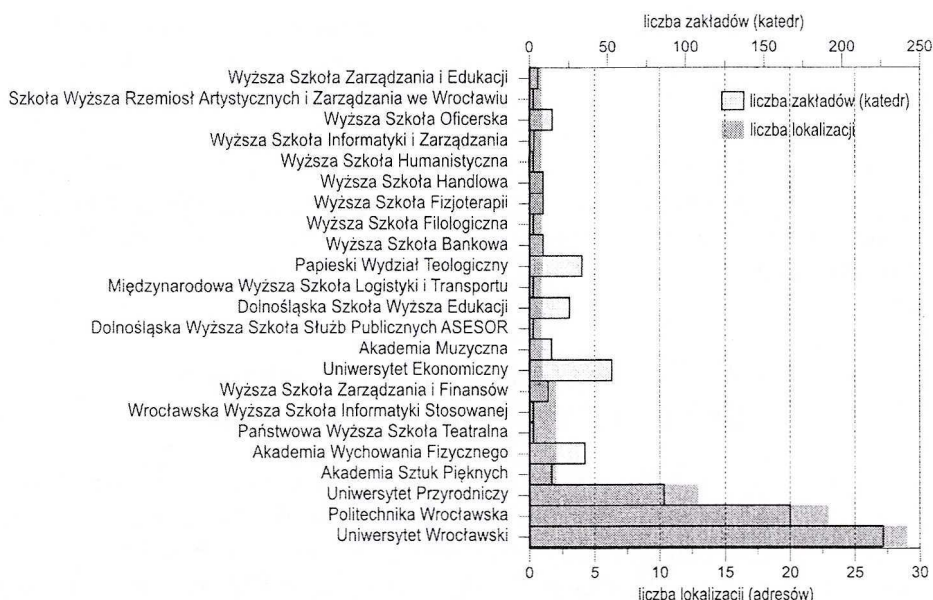
W pracy masę punktów wyznaczono na podstawie liczby studentów według systemu studiów. Ze względu na bardzo dużą koncentrację przestrzenną analizowanego zjawiska oraz brak jego występowania na przeważającej części obszaru miasta badanie przeprowadzono w odniesieniu do pól podstawowych (siatka kwadratów o długości boków wynoszących 1 km). Pozwoliło to na kartograficzne przedstawienie potencjału na terenie całego miasta z relatywnie dużą dokładnością (ponad 300 pól podstawowych). Przy ustalaniu potencjału własnego poszczególnych jednostek założono, że odległość $d_{ii} = 1$.

3. Ogólne uwarunkowania kształtowania przestrzeni akademickiej Wrocławia

Obecny kształt przestrzeni akademickiej miasta stanowi w znacznej mierze nawiązanie do układu historycznego. Zdecydowana większość publicznych szkół wyższych powstała w okresie powojennym, przy czym część z nich przez wydzielenie ze struktur Uniwersytetu Wrocławskiego (np. Uniwersytet Przyrodniczy, Akademia Medyczna, Akademia Wychowania Fizycznego). Ponadto, można było obserwować powstawanie nowych szkół wyższych w lokalizacjach nawiązujących funkcjonalnie do okresu przedwojennego (np. Politechnika Wrocławska, Akademia Sztuk Pięknych, Uniwersytet Przyrodniczy). Ze względu na zniszczenia wojenne w pierwszej kolejności zasiedlano budynki nadające się do eksploatacji, lub wymagające niewielkich nakładów na remonty i działania adaptacyjne. Kwestia zwartości przestrzennej szkół wyższych przy lokalizacji nowych obiektów naukowo-dydaktycznych nie była przy tym czynnikiem najważniejszym, tym bardziej że lokalizacje te obejmowały relatywnie niewielką część miasta.

Z wyjątkiem Papieskiego Wydziału Teologicznego wszystkie niepubliczne szkoły publiczne powstały po 1989 r. Lokalizacja niektórych z nich jest interesującym przykładem zmiany funkcjonalnej terenów przemysłowych w usługowe wyższego rzędu (np. tereny zakładu PAFAWAG produkującego środki transportu kolejowego przy ulicy Fabrycznej). Należy również podkreślić, że znaczna część tych placówek powstała również w obszarze Starego Miasta, lub jego bezpośrednim otoczeniu. Wszystkie szkoły niepubliczne cechują się koncentracją przestrzenną działalności (najczęściej jedna, lub dwie lokalizacje).

W 2006 r. we Wrocławiu działały 24 szkoły wyższe, z tego 10 publicznych i 14 niepublicznych (ryc. 1). Ogólna liczba lokalizacji szkół wyższych wyniosła ok. 120, przy czym na szkoły publiczne przypadało 105. Największym rozproszeniem w przestrzeni miasta cechowała się Akademia Medyczna oraz Uniwersytet Wrocławski. W przypadku Akademii Medycznej stanowiło to konsekwencję charakteru procesu dydaktycznego i umiejscowienia wielu zakładów naukowych przy szpitalach. W odniesieniu do Uniwersytetu Wrocławskiego było to następstwem przedstawionych wcześniej uwarunko-

Ryc. 1. Szkoły wyższe według liczby jednostek organizacyjnych oraz lokalizacji we Wrocławiu w 2006 r.

Źródło: Opracowanie własne (ryc. 1-5).

wań o charakterze historycznym. Ponadto, zauważalny był pewien związek między liczbą jednostek organizacyjnych poszczególnych szkół a liczbą lokalizacji.

Cechą charakterystyczną przestrzeni akademickiej Wrocławia było występowanie bardzo dużej liczby placówek publicznych szkół wyższych, skoncentrowanych przede wszystkim w obszarze Starego Miasta. W rozkładzie przestrzennym zwraca także uwagę mozaikowy charakter lokalizacji – przemieszanie rodzajów szkół, kierunków nauczania, różnych jednostek organizacyjnych, funkcji (np. naukowych, administracyjnych). Taka organizacja przestrzenna sprawia wiele problemów związanych z organizacją procesu naukowo-dydaktycznego, efektywnym wykorzystaniem przestrzeni, koniecznością masowych, wielokrotnych przemieszczeń studentów w przestrzeni miejskiej w cyklu dziennym, itd.

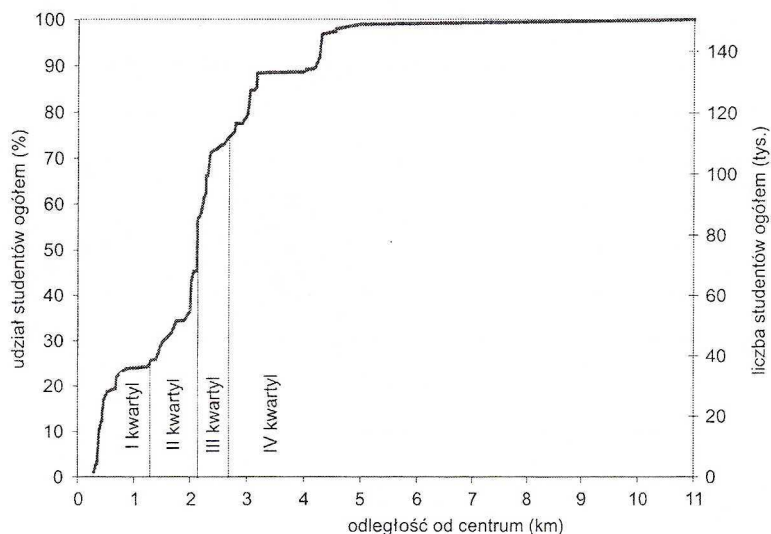
Biorąc pod uwagę odległość poszczególnych szkół wyższych od centrum miasta, które zarówno w ujęciu funkcjonalnym, jak i w przestrzeni mentalnej Wrocławia jest utożsamiane z rynkiem, należy podkreślić wyraźną koncentrację przestrzeni akademickiej w jego najbliższym otoczeniu. W odległości do ok. 3 km od rynku zlokalizowanych było ponad $\frac{3}{4}$ jednostek szkół wyższych. Duża liczba w tym gronie szkół niepublicznych, funkcjonujących na zasadach rynkowych, świadczy o istotnej roli czynnika prestiżu miejsca w lokalizacji nowych placówek. Jest także konsekwencją korzyści wynikających z sąsiedztwa jednostek publicznych (np. wspólna kadra) oraz dobrej dostępności przestrzennej. Wskazuje również, że bezpośrednie koszty funk-

cjonowania związane z posiadaniem lub wynajmem nieruchomości nie powinny być główną, a w każdym razie jedyną przesłanką przy określaniu polityki przestrzennej w odniesieniu do nowych lokalizacji publicznych szkół wyższych.

4. Analiza empiryczna

Według stanu na koniec 2006 r. ogólna liczba studentów we Wrocławiu wynosiła nieco ponad 140 tys. Największą grupę stanowiła w tym społeczności uniwersytetów (prawie 50%) oraz wyższych szkół technicznych (prawie 20%). Rola głównych uczelni miasta (w tym przede wszystkim Uniwersytetu Wrocławskiego) w strukturze studentów i kadry naukowej powodowała, że przestrzenne aspekty funkcjonowania tych jednostek przyczyniały się zarazem do kształtowania całej przestrzeni akademickiej miasta. Konstatacja ta jest dlatego istotna, ponieważ wskazuje zarazem na dużą podatność tej przestrzeni na jednostkowe decyzje zarówno władz lokalnych, jak i władz szkół wyższych. W tym kontekście np. hipotetyczna decyzja o przeniesieniu Uniwersytetu do kampusu położonego na peryferiach miasta miałaby istotne konsekwencje dla funkcjonowania całej przestrzeni akademickiej. Wydaje się zresztą, że podobna sytuacja występuje w większości dużych miast Polski.

Rolę szkół wyższych w funkcjonowaniu całego organizmu miejskiego obrazuje zestawienie z rynkiem pracy oraz rynkiem edukacji. Studenci szkół wyższych stanowili grupę zbliżoną wielkością do liczby pracujących w sektorze usług. Ponad dwukrotnie przewyższali ogólną liczbę uczących się w szkołach I oraz II stopnia.

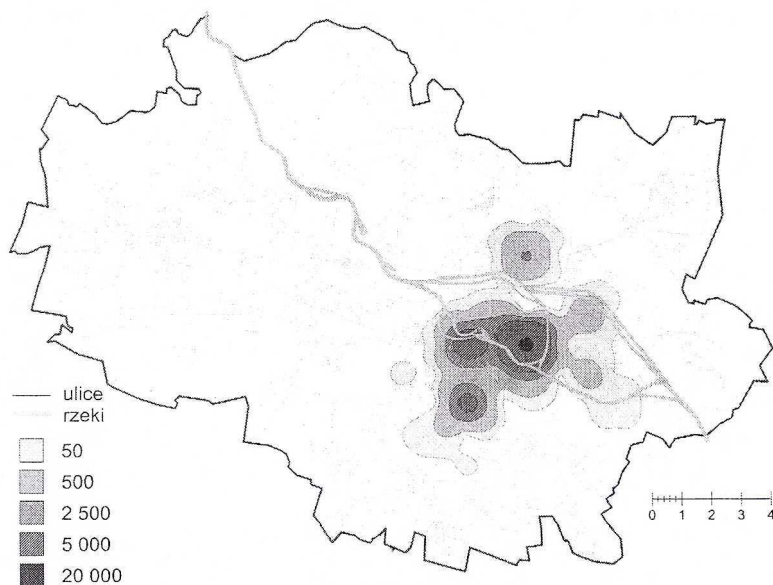

Ryc. 2. Skumulowany udział studentów szkół wyższych ogółem według odległości miejsc edukacji od centrum we Wrocławiu w 2006 r.

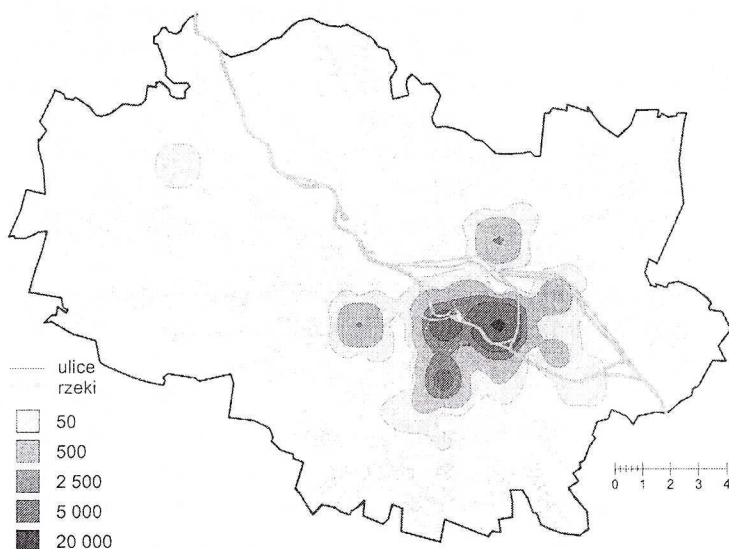
Z tego też względu byli jedną z najistotniejszych ilościowo i jakościowo grup ludności, których aktywność powodowała wiele konsekwencji w rozwoju społeczno-ekonomicznym miasta (np. przeciążenie infrastruktury, popyt na rynku nieruchomości, popyt na określone dobra konsumpcyjne, kształtowanie wzorców kulturowych, popyt na rozrywkę), jak i która była potencjalnym źródłem dobrobytu (przede wszystkim przez budowanie kapitału ludzkiego i społecznego).

Konsekwencją przedstawionej wcześniej lokalizacji jednostek szkół wyższych w mieście była koncentracja potencjału akademickiego w bezpośredniej bliskości centrum – (ryc. 2). Przeciętna odległość od rynku (ważona liczbą studentów) miejsca edukacji dla wszystkich szkół wyższych wynosiła ok. 2,1 km. W odległości 2,7 km od centrum studiowało $\frac{3}{4}$ wszystkich studentów (ponad 110 tys. osób). Żaden inny rodzaj działalności w mieście nie cechował się zbliżonym poziomem koncentracji.

Lokalizacja potencjału akademickiego w obszarze centrum, koncentryczny układ komunikacyjny miasta oraz koncentryczny charakter transportu publicznego powodowały dobrą potencjalną dostępność przestrzenną do miejsc edukacji z obszaru wszystkich dzielnic. W odniesieniu do studentów mieszkających we Wrocławiu poza domami studenckimi stwarzało to warunki do ich rozproszenia w przestrzeni miejskiej. Powodowało to relatywnie mniejszą presję na rynku nieruchomości oraz stwarzało możliwości szybszej integracji studentów ze społecznościami lokalnymi. Ostateczne stwierdzenie prawdziwości powyższej hipotezy wymagałoby jednak podjęcia odrębnych, szeroko zakrojonych badań.

Ryc. 3. Potencjał przestrzeni akademickiej Wrocławia według ogólnej liczby studentów studiów stacjonarnych w szkołach publicznych w 2006 r.

Ryc. 4. Potencjał przestrzeni akademickiej Wrocławia według ogólnej liczby studentów studiów stacjonarnych w szkołach publicznych oraz niepublicznych w 2006 r.

Potencjał przestrzeni akademickiej publicznych szkół wyższych był determinowany przez istnienie trzech zasadniczych biegunów (ryc. 3, 4):

- otoczenia rynku i Starego Miasta, z dominującą rolą Uniwersytetu Wrocławskiego;
- obszaru placu Grunwaldzkiego położonego w części wschodniej, z dominującą rolą jednostek Politechniki Wrocławskiej oraz Uniwersytetu Przyrodniczego;
- kampusu Uniwersytetu Ekonomicznego, położonego w części południowej.

Ponadto, na północ od Starego Miasta widoczny był izolowany obszar nowych lokalizacji jednostek Uniwersytetu Wrocławskiego na terenach pozyskanych po wycofaniu się Armii Czerwonej na początku lat 90. XX w.

Uwzględnienie szkół niepublicznych praktycznie nie zmienia rozkładu przestrzennego potencjału. Wyraźnie zaznacza się tylko kompleks szkół w obszarze poprzemysłowym ulicy Fabrycznej w części zachodniej (Wyższa Szkoła Handlowa, Wyższa Szkoła Bankowa, Dolnośląska Wyższa Szkoła Edukacji). W pozostałych przypadkach przestrzeń akademicka szkół niepublicznych nawiązywała do przestrzeni szkół publicznych.

5. Wpływ przestrzeni akademickiej na przestrzeń miasta

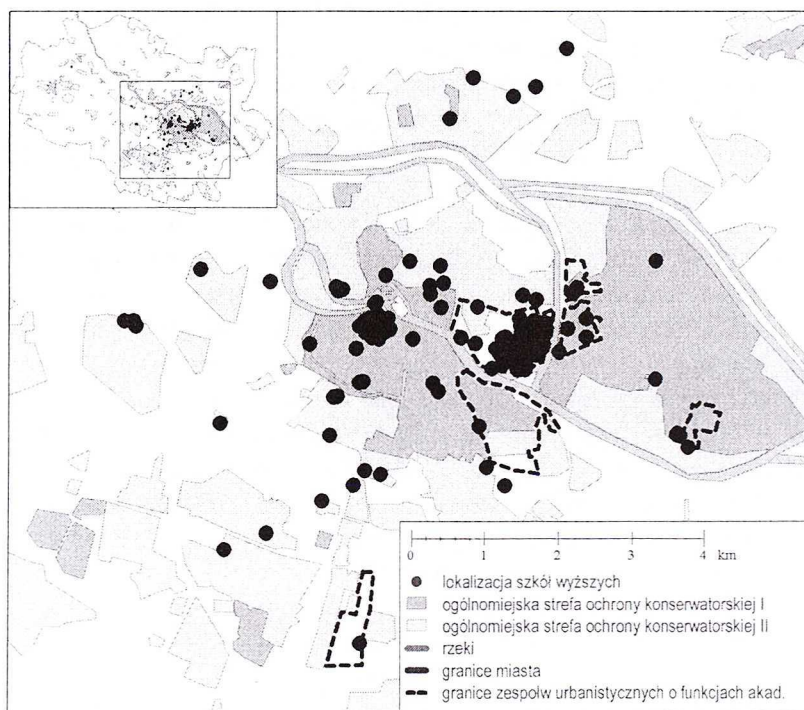
W zakresie lokalizacji szkolnictwa wyższego można wyróżnić dwie zasadnicze tendencje – koncentracji budynków szkół wyższych w centrum miasta oraz lokalizacji

miasteczka uniwersyteckiego na jego obrzeżach (Dolata, Konecka-Szydłowska 2006). W praktyce istnieje również wiele przykładów rozwiązań o charakterze pośrednim. W każdym jednak przypadku skutkuje to określonymi konsekwencjami zarówno dla funkcjonowania miast, jak i samych szkół wyższych.

Rozmieszczenie placówek nauki wywiera bardzo duży wpływ na funkcjonowanie całego organizmu miejskiego przede wszystkim przez swoją skalę, wynikającą z liczby studentów oraz posiadanego majątku trwałego. Przestrzeń akademicka w bezpośredni lub pośredni sposób kształtuje m.in.:

- Przestrzeń społeczną, w tym np. zróżnicowanie kapitału ludzkiego i społecznego, rozmieszczenie elit intelektualnych (por. Liszewski 1999), itd. Budowanie kapitału ludzkiego jest naturalnym efektem procesu edukacji. Z kolei obserwowana we Wrocławiu koncentracja przestrzenna szkół wyższych sprzyja tworzeniu sieci koleżeńskich, towarzyskich, wpływa na sposoby spędzania wolnego czasu, częstotliwości spotkań z kolegami, przyjaciółmi, wspólny udział w spotkaniach towarzyskich, imprezach. Jest to jednym z istotnych warunków tworzenia kapitału społecznego (por. Janc 2006).
- Natężenie i kierunki wewnątrzmijskich przepływów migracyjnych (np. codzienne, kilkudniowe lub kilkutygodniowe, okresowe). Ze względu na masowość są one zbliżone do wielkości dojazdów do pracy. W przypadku Wrocławia, ze względu na skoncentrowany charakter, w zasadzie określają dzienny cykl życia miasta. Cechują się jednocześnie dużym zróżnicowaniem natężenia w czasie. W cyklu dziennym składają się z wielu (a nie tylko dwóch) szczytów.
- Przestrzeń kulturową – oddziaływanie to jest uzależnione od współwystępowania bardzo wielu innych czynników (np. dostępności i jakości infrastruktury kulturowej, upowszechnionych wzorców spędzania czasu wolnego, itd.). Wymaga przy tym aktywnej i koherentnej polityki władz lokalnych oraz środowisk naukowych. W tym kontekście sama obecność przestrzeni akademickiej może okazać się niewystarczająca do wykreowania trwałej przestrzeni kulturowej. W przypadku Wrocławia przestrzeń tę tworzyło ok. 500 imprez rocznie organizowanych w ramach działalności uczelni wyższych (koncerty, seminaria, konferencje).
- Specyficzne formy przestrzeni ekonomicznej – w skali ogólnej brak jest wyraźnych współzależności między rozmieszczeniem podmiotów gospodarczych oraz placówek szkół wyższych. W odniesieniu jednak do instytucji funkcjonujących na pograniczu nauki i gospodarki zależność ta wydaje się jednak istotna. W przypadku Wrocławia wiązało się to z rozmieszczeniem m.in.: akademickich inkubatorów przedsiębiorczości, centrów kształcenia, centrów transferu technologii, centrów rozwoju regionalnego, itd. Istotnym wymiarem korzyści ekonomicznych był transfer z budżetu państwa ponad 100 mln PLN rocznie z tytułu wypłat stypendiów dla studentów. Do tego dochodziły transfery środków przeznaczane na realizację potrzeb bytowych studentów (pomoc rodzinna, dochody z pracy, itd.). Konsekwencje przestrzenne tego zjawiska były obserwowane przede wszystkim w ścisłym

- centrum miasta i wiązały się z kreowaniem popytu na usługi gastronomiczne oraz usługi związane ze spędzaniem wolnego czasu.
- Przedsiębiorczość akademicka i innowacyjność gospodarki lokalnej. Przedsiębiorczość akademicka dla uczelni wyższej tworzona jest przez jej studentów, doktorantów, kadre akademicką, administrację uczelni, itd. (por. Guliński 2004). Uczelnie wyższe dostarczają na rynek pracy główne źródło wysokiej klasy specjalistów oraz są zapleczem naukowym dla biznesu – sama tylko oferta technologiczna publicznych szkół wyższych Wrocławia do biznesu w badanym okresie wynosiła ponad 420 pozycji (por. *Oferta...* 2007). Istnienie kadry naukowej było również warunkiem powstawania tzw. *spin-off*, małych firm innowacyjnych, zakładanych przez pracowników wyższych uczelni. Przestrzenny charakter tych zjawisk jest jednak bardzo trudny do uchwycenia, ponieważ miały one miejsce na obszarze całego miasta.
 - Przestrzeń akademicka stanowi element przestrzeni publicznej (por. Murzyn, Sobala-Gwosdz 2001). Jej walory architektoniczno-użytkowe ze względu na intensywny charakter wykorzystania i lokalizację mogą być wizytówką miasta i być wykorzystywane w polityce marketingowej zarówno władz lokalnych, jak

Ryc. 5. Lokalizacja placówek uczelni wyższych, strefy ochrony konserwatorskiej oraz zespoły urbanistyczne o funkcjach akademickich we Wrocławiu w 2006 r. (centrum)

i samych uczelni wyższych. W przypadku Wrocławia jest ona istotnym elementem kreowania strategii rozwoju (*Wrocław miastem spotkań, Wrocław miastem otwartym*). Podkreślić przy tym należy, że zdecydowana większość jednostek szkół wyższych była zlokalizowana w obszarze ogólnomiejskiej strefy ochrony konserwatorskiej I stopnia, lub w bezpośrednim sąsiedztwie tej strefy, a więc w obszarach o najwyższych walorach historyczno-architektonicznych.

Jednym z najważniejszych aspektów skoncentrowania w centrach miast przestrzeni akademickiej są wielorakie interakcje z innymi typami przestrzeni (ryc. 5). Wydaje się zresztą, że elementem odróżniającym lokalizację szkół wyższych w centrum od lokalizacji w kampusach położonych peryferyjnie jest właśnie występowanie lub brak tych interakcji. Powoduje to, że beneficjentami wszelkich korzyści wypływających z istnienia przestrzeni akademickiej stają się również pozostałe przestrzenie miasta (tzn. przestrzeń kulturowa, społeczna, ekonomiczna, itd.). Jednocześnie narażone są na wszelkie niekorzyści wynikające z jej istnienia. W wymiarze praktycznym powoduje to, że efekty funkcjonowania szkół wyższych, jakkolwiek najczęściej w sposób nieuświadomiony, stają się odczuwalne dla pozostałych mieszkańców miasta. Ułatwia to transfer wszelkich idei i innowacji w układzie środowisko naukowe – studenci – pozostali mieszkańcy. Sprzyja jednocześnie upowszechnianiu nowych wzorców kulturowych, kreowaniu społeczności lokalnych o charakterze otwartym. W ostateczności przestrzeń akademicka tworzy w sposób bezpośredni i pośredni subiektywne i ulotne postrzeganie przestrzeni miejskiej przez poszczególnych użytkowników przestrzeni publicznych, kryjące się pod hasłem „klimatu miasta”. W tym kontekście w świetle ogólnopolskich badań opinii społecznej, przekłada się na bardzo pozytywny wizerunek Wrocławia.

W pełnej ocenie przestrzeni akademickiej należy mieć na uwadze, że ze względu na skalę jej oddziaływania, utrudnia ona powstawanie przestrzeni o charakterze konkurencyjnym. Przede wszystkim przestrzeni komercyjnej związanej z funkcjonowaniem handlu, biur, instytucji finansowych (por. Sykora 2000) co utrudnia tworzenie CBD (*Central Business District*) na obszarze centrum miasta.

Konsekwencją zbliżonej liczby studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych jest wykorzystywanie przestrzeni praktycznie tak samo intensywnie zarówno w dni robocze, jak i w soboty oraz niedziele. Wydaje się jednak, że jakość i intensywność interakcji między różnymi rodzajami przestrzeni w zależności od trybu studiów jest jednak różna. Wynika to przede wszystkim z charakteru studiów niestacjonarnych, w tym zdecydowanie większej długości i intensywności zajęć dydaktycznych w ciągu dnia. Powoduje to przede wszystkim znaczne ograniczenie czasu wolnego. Skutkuje również uniformizacją dziennych ścieżek życia studentów i ogranicza możliwość aktywności w innych wymiarach (kulturowym, społecznym, itd.). Przyczynia się to prawdopodobnie także do niższej intensywności życia społecznego, a w konsekwencji w mniejszym stopniu budowania kapitału społecznego. Potwierdzenie prawdziwości tej hipotezy wymaga jednak przeprowadzenia odrębnych badań. Nieznaczne oddziaływa-

nie placówek szkół niestacjonarnych na otaczającą przestrzeń jest również efektem krótkotrwałości i nieregularności pobytu studentów niestacjonarnych w mieście. Zwłaszcza czynnik nieregularności odgrywa w tym przypadku rolę decydującą, ponieważ uniemożliwia kształtowanie się struktur przestrzennych o charakterze trwałym.

Efektom różnego oddziaływania na przestrzeń studentów stacjonarnych i niestacjonarnych jest również, obserwowany w wielu przypadkach, bardzo niewielki wpływ na otoczenie szkół niepublicznych. Wynika to z tego, że zaledwie ok. 1/5 studentów tych szkół studiuje w trybie stacjonarnym. Dochodzi do tego również problem mniejszej oferty szkół niepublicznych w zakresie działań stwarzających studentom możliwość aktywności w wymiarze pozaedukacyjnym (np. kulturalnym, społecznym, naukowym, itd.). Jest to konsekwencją mniejszej liczby organizowanych imprez, konferencji, seminariów, działających klubów, stowarzyszeń, kół zainteresowań, czy w końcu braku tradycji w organizacji życia społecznego i kulturalnego. W związku z tym wydaje się, że obserwowana aktywność studentów uczelni niepublicznych w tym zakresie jest relatywnie niższa, co stanowi efekt albo niższej realnej ich aktywności w życiu społecznym i kulturalnym, albo realizowania różnych form aktywności we własnym zakresie.

Wnioski

Wrocław jest przykładem miasta o bardzo wysokim poziomie koncentracji przestrzeni akademickiej w ścisłym centrum. Obszary akademickie są przy tym silnie zintegrowane z tkanką wielkomiejską (por. *Studium...* 2006). Powodują w ten sposób powstawanie wyraźnych interakcji między różnymi wymiarami przestrzeni miasta. Część z tych interakcji polega na tworzeniu wzajemnych powiązań. Jednocześnie jednak w kontekście renty gruntowej przestrzeń akademicka zostaje poddana silnej presji ze strony przestrzeni komercyjnej, jako zdolnej do generowania większej stopy zysków (np. centra handlowe, centra biznesowe). Wydaje się, że efekt obserwowanej „gry o przestrzeń” powinien być wynikiem celowej i wyważonej polityki przestrzennej władz lokalnych oraz władz szkół wyższych uwzględniającym wszystkie aspekty o charakterze społecznym, gospodarczym oraz przestrzennym. Należy przy tym mieć na uwadze, że przestrzeń ta determinuje w pewnym stopniu charakter danego miasta (edukacyjny, biznesowy, kulturowy). Biorąc pod uwagę obserwowane tendencje do przesuwania przestrzeni akademickiej w obszary peryferyjne miast (tworzenie kampusów akademickich), przestrzeń Wrocławia nabiera charakteru unikatowego. Tym bardziej, że zgodnie z zapisami dokumentów planistycznych (por. *Ibid.*) podejmowane działania mają służyć utrwaleniu istniejącego układu przestrzennego. Dlatego też powinna być ona przedmiotem dalszych badań w kontekście jej pozytywnego oraz negatywnego wpływu na funkcjonowanie całego organizmu miejskiego.

Literatura

- Chojnicki Z., 1999, *Podstawy metodologiczne i teoretyczne geografii*. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Chojnicki Z., Czyż T., 1997, *Regionalny układ nauki w Polsce i jego zmiany*, [w:] *Struktura przestrzenna nauki w Polsce*, Z. Chojnicki, T. Czyż (red.). Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Czyż T., 2002, *Zastosowanie modelu potencjału w analizie różnicowania regionalnego Polski*. *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 2-3.
- Dolata M., Konecka-Szydłowska B., 2006, *Kampus Morasko – nowa przestrzeń w strefie peryferyjnej Poznania*, [w:] *Nowe przestrzenie w mieście, ich organizacja i funkcje*, I. Jażdżewska (red.). XIX Konserwatorium Wiedzy o Mieście, UŁ i ŁTN, Łódź, s. 117-129.
- Gromada G., Kmita S., 2004, *Wrocławski Park Technologiczny*, [w:] *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce*, K. B. Matusiak (red.). SOOIPP, Raport-2004, Łódź-Poznań, s. 443-452.
- Guliński J., 2004, *Przedsiębiorczość akademicka w kraju – nadzieje i ograniczenia*, [w:] *Ośrodki innowacji..., op. cit.*, s. 407-410.
- Guzik R., 2003, *Interpretacja przestrzennej dostępności szkół ponadpodstawowych w oparciu o metodę ilorazu potencjałów*, [w:] *Problemy interpretacji wyników metod badawczych stosowanych w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej*, H. Rogacki (red.). Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 101-110.
- Janc K., 2006, *Zróżnicowanie przestrzenne kapitału ludzkiego w Polsce*. IGiRR, Wrocław, praca doktorska.
- Liczba studentów w roku akademickim 2005/2006*, Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu, www.asp.wroc.pl/o_uczelni.htm, informacja według stanu z 10.03.2008.
- Liszewski S., 1999, *Elity intelektualne w przestrzeni miasta. Przykład Łodzi*, [w:] *Zróżnicowanie przestrzenne struktur społecznych w dużych miastach*. XI Konwersatorium wiedzy o mieście, Katedra Geografii Miast i Turyzmu UŁ, Łódź, s. 9-21.
- Murzyn M., Sobala-Gwosdz A., 2001, *Rola instytucji publicznych w kreowaniu współczesnej przestrzeni miejskiej na przykładzie Krakowa*, [w:] *Miasto postsocjalistyczne – organizacja przestrzeni miejskiej i jej przemiany* (część II), I. Jażdżewska (red.). XIV Konserwatorium Wiedzy o Mieście, UŁ i ŁTN, Łódź, s. 357-366.
- Oferta technologiczna uczelni wrocławskich, High Technology Wrocław 2006/2007*, Wrocławskie Centrum Transferu Technologii, 2007.
- Parysek J. J., 2006, *Stare i nowe obszary miast polskich*, [w:] *Nowe przestrzenie..., op. cit.*, s. 49-62.
- Rocznik statystyczny Wrocławia 2006*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2006.
- Ślodeczyk J., 2003, *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*. *Studia i Monografie*, nr 298, Uniwersytet Opolski.
- Sprawozdanie GUS za 2006 rok – Studenci według formy, kierunków studiów, specjalności*, Akademia Medyczna.
- Sprawozdanie rektora Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu prof. dr. hab. Michała Mazurkiewicza z działalności Uczelni w roku 2006*, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław, 2007.

- Sprawozdanie rektora z działalności uczelni w 2005 roku przyjęte uchwałą Senatu nr 114/06 28 czerwca 2006 r.*, AE im. O. Langego we Wrocławiu, Wrocław, 2006.
- Sprawozdanie rektora z działalności w roku 2006*, Politechnika Wrocławska, Wrocław, 2007.
- Sprawozdanie rektorskie z działalności Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu za rok akademicki 2006/2007*, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wrocław, 2007.
- Sprawozdanie roczne rektora z działalności Uniwersytetu Wrocławskiego w 2006 roku*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 2007.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Wrocławia*, Biuro Rozwoju Wrocławia, Wrocław, 2006.
- Sykora L., 2000, *Post-communist City*, [w:] *Miasto postsocjalistyczne...*, *op. cit.*, s. 41-45.
- Werner P., 2003, *Konstrukcja i interpretacja modeli potencjału geograficznego w symulacji rozwoju infrastruktury technologii informacyjnych*, [w:] *Problemy interpretacji...*, *op. cit.*
- Wolaniuk A., 2001, *Rozwój ośrodków szkolnictwa wyższego na tle sieci miast w Polsce i we Francji*, [w:] *Miasto postsocjalistyczne...*, *op. cit.*, s. 107-119.
- Wolaniuk A., 2006, *Nowa przestrzeń akademicka*, [w:] *Nowe przestrzenie...*, *op. cit.*, s. 103-116.
- Zestawienie liczby studentów i absolwentów AWF we Wrocławiu w roku 2007*, Dział Nauczania, AWF we Wrocławiu, Wrocław, informacja według stanu z 11.03.2008.